bilig
GÜZ 2012 / SAYI 63
271-288

Çanakkale Savaşlarının Ortaya Çıkardığı Stratejik Bir Zorunluluk: Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması

Ali Ata Yiğit*

Özet

İstanbul'u ele geçirmeye karar veren İtilâf devletleri, Çanakkale Boğazında ve Gelibolu yarımadasında çok kanlı bir savaşı başlattılar. Bu sırada Bulgaristan tarafsız bir ülkeydi ve sahip olduğu coğrafî konumu itibariyle, stratejik açıdan değer kazanmıştı. Bunun için hem İtilaf hem de İttifak devletleri tarafından, çeşitli vaatlerle kendi cephelerine dâhil edilmeye çalışıldı. Ancak, İkinci Balkan Savaşında toprak kaybına uğrayan Bulgaristan, bu durumdan yararlanarak kayıplarını telafi etmek istiyordu. Müttefikleri ile karadan bağlantı kurabilmek ve ulaşımı sağlamak için çaba sarf eden Osmanlı Devleti, çok sınırlı bir alan üzerinde taviz vermeyi kabul etti. Dimetoka ve havalisini Bulgaristan'a bırakan Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması, 6 Eylül 1915 tarihinde imzalandı. Böylece Almanya-İstanbul arasında ulaşım sağlanmaya başladı ve bloklar arasındaki dengeler değişti. O güne kadar Gelibolu'da istedikleri ilerlemeyi sağlayamayan birleşik İngiliz-Fransız kuvvetleri, aleyhlerine gelişen bu yeni durum karşısında savaşı sürdürmenin gerçekçi olmadığını gördüler ve işgal ettikleri Arıburnu ve Seddülbahir'i tahliye ettiler.

Anahtar Kelimeler

Çanakkale Savaşları, Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Hudut Tashihi, Dimetoka

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü – Giresun / Türkiye
atayigit@mynet.com

Giriş

Çanakkale Savaşları, Birinci Dünya Savaşı'nın bir cephesini teşkil etmekle beraber, arka planı ve sonuçları itibariyle bir cephe olma özelliğinden çok daha fazla önem arz ettiği açıktır. Bilindiği üzere bu cephenin açılmasını sağlayan süreç, İngiliz-Rus uzlaşmasıyla ortaya çıkmış bulunuyordu. 19. yüzyıl boyunca boğazlar üzerinde cereyan eden İngiliz-Rus mücadelesinin sona ermesi ve bu bağlamda 1907 yılından itibaren iki ülke arasında münasebetlerin gelişmesi, Osmanlı Devletinin oluşturduğu dengeleri bozmuş, bloklaşmayı hızlandırmıştı. Öte yandan Osmanlı Devleti üzerinde Alman etkisinin giderek artması, söz konusu bloklaşmanın daha da sertleşmesine yol açtı. Bu durum Osmanlıyı içine alan savaş ortamının oluşmasını hızlandırdı. Şüpheler, kaygılar ve inisiyatifi elde tutma çabaları içinde konjonktür süratle değişti. Nitekim İngiltere ve Rusya, boğazlara yönelik bir operasyonun nasıl olması gerektiği üzerinde çalışmaya başladılar. Osmanlı yönetimi bir çıkış yolu olarak 1911 yılında İngiltere'ye ittifak teklifinde bulundu, ancak olumlu cevap alamadı. 1912-1913'de Osmanlı ordularının bozguna uğrayarak Balkanlardan çekilmesi ise, İngiltere'nin Çanakkale Boğazını geçerek İstanbul'u işgal edebileceğine dair inancını kuvvetlendirdi. Osmanlı Hükümetinin 1914 yılı ortalarında Fransa nezdinde yürüttüğü ittifak arayışı da sonuçsuz kaldı. En önemlisi Fransa, Rusya'nın rıza göstermeyeceği bir ittifakın mümkün olmadığını açıkladı. Böylece Osmanlı Devleti, Almanya ile ittifak yapmaya adeta mecbur edildi.

Savaş başladığında Osmanlı Devleti her şeye rağmen tarafsızlığını ilan etmişti. Üçlü İttifakta yer almasına rağmen, İtalya da tarafsız kalacağını açıkladı. Coğrafî konumları itibariyle bloklar arasında stratejik mevkide bulunan Bulgaristan ve Yunanistan da tarafsızlığını ilan ettiler. Ancak Osmanlı Devleti ile İtalya'nın tarafsızlığı çok kısa sürdü. Zira İngiltere, Osmanlı Devletinin tarafsızlığına mukabil bir taahhüt altına girmekten imtina etti. Avusturya ise, İtalya'nın derhal sahip olmak istediği toprak taleplerini kabul etmedi. Böylece Osmanlı Devleti İttifaka katılırken, İtalya da İtilafa dahil oldu.

Anlaşılacağı üzere, Osmanlı Devleti ile İtalya'nın savaşa girmesi, Yunanistan ve Bulgaristan'ı stratejik açıdan çok daha önemli hâle getirdi. Nitekim savaşa girmeleri için kendilerine toprak vaadinde bulunuldu. Sonuçta Ekim 1915'te Bulgaristan, Haziran 1917'de Yunanistan bloklara katıldılar.

1. Çanakkale Savaşları İle Bulgaristan'ın Artan Önemi

Kıtalar kavşağında yer alan ve Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan İstanbul ve Çanakkale Boğazları, bu konumları dolayısıyla tarih boyunca stratejik açıdan değerlendirilmiştir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı başladığında bu değerlendirme bir kez daha öne geçti. Ancak İngiltere ve Rusya, Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalabilmesi için hemen bir inisiyatif almak istemediler. Osmanlı Devleti'nin kısa sürede savaşa sürüklenmesi ve boğazları uluslararası ulaşıma kapatması üzerine, boğazları ve İstanbul'u ele geçirmeye karar verdiler.

Çanakkale harekâtını planlayan İngiltere ve Fransa, boğazlar ve İstanbul'a hakim olmak suretiyle Osmanlı Devleti'ni barışa zorlayacak ve savaş dışı bırakacaklardı. Böylece Rusya'nın ihtiyaç duyduğu askerî malzemeleri kolayca sevk edecekler ve oradan da buğday alacaklardı. Öte yandan elde edecekleri bu başarılar ile henüz savaşa katılmamış olan Balkan devletleri üzerinde etkili olmayı düşünmekteydiler (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Belge-1). Savaşın stratejisi İngiliz Bahriye Bakanı Winston Churchill tarafından belirlenmişti ve tamamen bir donanma operasyonu ile sonuç alınması amaçlanmıştı (Macleod 2005: 8-9). Şu var ki, bu harekât Rus Çarı II. Nikola tarafından olumlu bulunmakla beraber, Dışişleri Bakanı Sazanov başta olmak üzere bir kısım askerî ve siyasi liderler karşı çıkmışlardır. Karşı çıkan Rus devlet adamları, İstanbul'un geleceği açısından müttefiklerinin niyetlerinden endişe duymaktaydılar. İngiltere bu endişeleri gidermek için, Yunanistan ve İtalya'nın bu işe dahil edilmeyeceğini ve Çanakkale Boğazı geçilip müttefik donanması İstanbul'a yaklaştığında, Rusya'nın da kuzeyden harekata katılabileceğini bildirmişti (Tuncoku 1990: 126-127). Savaşın Osmanlı toprakları üzerinde yayılacak olmasından son derece memnuniyet duyan Çar II. Nikola ise, Rus halkına yayınladığı bir beyannamede, Rusya'nın tarihî emellerini gerçekleştirme imkânının doğduğunu açıklamıştı (Kurat 1970: 246-247).

Hemen belirtmek gerekir ki, Osmanlı devlet adamları, Rus dış politikasının dayandığı esasları ve öngördüğü hedefleri biliyorlardı. Nitekim Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey (Menteşe) anılarında; Rusya'nın harbi tahrik ettiğini ve hızlandırmak için çalıştığını belirterek, "bunu İstanbul ve boğazları zapt için yapmakta olduğuna kâni idim" demektedir (1986: 188). Ancak Karadeniz'deki Rus donanmasının son derece zayıf olması, nispeten rahatlatıcı bir durumdu. Ayrıca İngiltere'nin İstanbul ve boğazlar üzerinde Rusya'ya fazla bir hareket kabiliyeti tanımayacağı üzerinde duruluyordu. Bununla birlikte savaşın nasıl bir seyir izleyeceği belli ol-

madığı için payitahtın kuzeyden ve güneyden kuşatılması tehlikesi göz ardı edilemezdi. Bu sebeple Bulgaristan'ın konumu yalnız Almanya ile irtibatın sağlanabilmesi için değil, Rusya'ya karşı İstanbul'un güvenliği bakımından da önemli hâle gelmekteydi.

Savaştan evvel yapılan ikili antlaşmalarla Türk-Bulgar ilişkileri gelişme göstermiş, iki ülke arasındaki sorunlar büyük ölçüde giderilmişti. Ancak bu gelişmenin sağlanmasında, Bulgaristan'ın zayıf bir konumda bulunması etkili olmuştu. Zira İkinci Balkan Savaşı'nda aldığı yenilgi ile Birinci Balkan Savaşı'nda kazandığı toprakların bir kısmını Sırbistan ve Yunanistan'a bırakmak zorunda kalmıştı. Dahası, bu durumdan yararlanan Romen ordusu Dobruca'ya, Osmanlı ordusu da Edirne'ye girmişti. Dolayısıyla Bulgaristan yalnızlıktan kurtulmak ve yeni bir ittifak kurmak amacındaydı. Bu şartlar altında 9 Ekim 1913 tarihinde İstanbul'da Türk-Bulgar Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre daha evvel Türk-Bulgar sınırı olarak kabul edilen Midye-Enez hattı yerine, Meriç Nehri esas alınarak Edirne, Kırklareli ve Dimetoka'yı Osmanlı'da bırakan yeni bir sınır belirlendi (Düstur 1336: 15-45). Öte yandan müzakereler sırasında Bulgar Başdelegesi General Savov, "ben buraya iki metre toprağın Bulgaristan'da veya Türkiye'de kalmasını müzakere için gelmedim. Asıl gayem Türk-Bulgar ittifakını sağlamaktır" dedi (*Cemal Paşa'nın Hatıraları* 1959: 64). Bunun üzerine bir tasarı üzerinde çalışılmış olmasına rağmen, bu ittifak gerçekleşmedi. Ancak iki ülke arasında bir dostluk bağı oluştu.

Savaş başladığında ise şartlar değişmişti. 19 Ağustos 1914 tarihinde Almanya'nın da teşviki ile savunma amaçlı yardımlaşmayı esas alan Osmanlı-Bulgar İttifak Antlaşması imzalandı. Buna göre; taraflardan biri, bir veya birkaç Balkan Devleti tarafından saldırıya maruz kalırsa, diğeri ona bütün kuvvetleri ile yardım edecektir. Ayrıca taraflardan biri diğerinin rızası olmadan bir veya birkaç Balkan devletine savaş açarsa, diğeri tarafsız kalma hakkına sahip olacaktır (Bayur 1991: 111). Anlaşılacağı üzere bu antlaşma, Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya bulunduğu tehlikeye yönelik Bulgaristan için herhangi bir yükümlülük getirmemekteydi. Sadece Yunanistan üzerinde caydırıcı bir etkisi söz konusuydu. Ancak savaşın kısa sürede yaygınlaşması üzerine, Bulgaristan'ın tarafsız olması veya hangi blokta yer alacağı hususları öne geçti. Hatta Osmanlı kurmayları savaşa girmeden evvel Bulgar faktörünü mütalaa ettiler. Halil Bey, anılarında, Talat Bey ve Enver Paşa ile yaptıkları bir değerlendirmede, "Bulgarlar biz harbe girdikten sonra üzerimize saldırırlarsa iki ateş arasına düşecek olan İstanbul ve boğazın az zamanda sükut eylemesi muhak-

kaktır. Bunu görmek için asker olmaya da lüzum olmadığı kanaatindeyim" dediğini belirtir (*Halil Menteşe'nin Anıları* (HMA) 1986: 205).

O tarihte Avrupa'da Osmanlı ile karadan sınırdaş olan tek devlet Bulgaristan'dı. Dolayısıyla iki taraf için de stratejik bir konumda bulunuyordu. Nitekim İngiltere ve Fransa, Çanakkale harekatını başlatmadan evvel Bulgaristan'ı Üçlü İtilâfa dâhil etmeye çalıştılar. Bulgaristan'ın toprak kayıplarını dikkate alarak toprak vaadinde bulundular. Ancak Bulgaristan'ın rıza gösterebilmesi, daha çok Romanya, Sırbistan ve Yunanistan'dan toprak alınmasına dayalıydı. Bu sebeple çabaları bir çözüm bulabilme ümidiyle devam etti (Bayur 1983: 230-231) Osmanlı Devleti ise, Bulgaristan'ın söz konusu ülkelerle olan ihtilafını ve bu bağlamda geleceğe yönelik tasarılarını bütün derinliği ile bilmekte ve hareket tarzının sınırlarını tahmin edebilmekteydi. Zîra 27 Ekim 1913 - 2 Şubat 1915 tarihleri arasında Sofya'da askerî ateşe olarak görev yapan Mustafa Kemal'in son derece isabetli analizlerle hazırladığı çok sayıda rapor vardı. Mesela, 6 Mart 1914 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiği raporda; Makedonya'ya sahip olmanın Bulgarlar için millî bir ülkü hâline geldiğini belirterek, Makedon topraklarının önemli bir kısmının Sırp ve Yunanlıların eline geçmesinin kabul edilemediğini, bilhassa Selânik için çok hassas olduklarını vurgulamıştır. Buna mukabil Yunanlıların bu şehre sahip olduktan sonra başkentleri gibi benimsediklerini, Sırbistan'ın ise kendisine çıkış sağlayacak bir liman olarak Selânik'i almak istediğine dair ayrıntılı bilgi vermiştir. 6 Kasım tarihli raporunda ise, Yunanistan'ın Osmanlı Devletine karşı savaşa girmesi hâlinde bile, Bulgaristan'ın ittifak yükümlülüğünü yerine getireceği konusunda emin olamadığını bildirmiştir (*Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri* 2002: 151-156, 179-182 / 699-705, 719-720) . Dolayısıyla, Bulgaristan'ın savaşa katılmak için acele etmeyeceği, galip gelecek tarafa göre tavır belirleyeceği anlaşılmaktaydı. Zaten bu hususta daha farklı kaynaklardan gelen bilgiler de bulunuyordu (BOA, Belge-2). Bulgaristan Başbakanı Radoslavof ise, mecliste yaptığı bir konuşmada; Bulgaristan'ın tarafsız kalmaya özen göstereceğini açıklamıştı (BOA, Belge-3).

İngiltere ve Fransa, Bulgaristan'ı ikna edememelerine rağmen, sevk ettikleri ortak bir donanma ile 19 Şubat 1915 tarihinde Çanakkale Boğazının iki tarafında yer alan Kumkale ve Seddülbahir tabyalarını bombardımana başladılar. Aynı zamanda Bulgaristan'la görüşmeleri sürdürmekteydiler. Herhâlde başlattıkları taarruz ile Bulgaristan üzerinde daha etkili olmayı düşünüyorlardı. Nitekim Bayur'un verdiği bilgiye göre, İngiltere, Bulgaristan'ı ikna edebilmek için 3 Mart 1915 tarihinde uyarı niteliğinde bir

girişimde bulunur. Üçlü İtilafın her neye mal olursa olsun Osmanlı Devletini tasfiye edeceğini, Çanakkale kıyılarına ilk olarak General Hamilton komutasında 100 bin asker çıkarılacağını, gerekirse altı haftaya kadar 500 bin kişilik bir kuvvetin gönderileceğini belirtirler. Eğer Bulgaristan vakit kaybetmeden İtilafa yardım ederse, 1913'de kaybettiği toprakları verme vaadinde bulunurlar (Bayur 1983: 235-236). Bulgaristan bu teklif üzerinde mütalaasını sürdürürken, Osmanlı devlet erkânı ise, hükûmetin gerektiğinde Eskişehir'e nakli için hazırlık yapıyordu. Hatta Padişah ve maiyeti için orada uygun mekânlar tespit edilmiş (Türkgeldi 1987: 117) ve Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey adına münasip bir hanenin kiralanması için telgraflar gönderilmişti (BOA, Belge- 4,5). Ancak 18 Mart'ta Çanakkale Boğazını geçme teşebbüsünde bulunan İngiliz-Fransız donanması, hezimete uğrayarak geri çekilmek zorunda kalınca gündem değişti. Bulgaristan ise, bir süre daha gelişmeleri izlemeyi tercih etti.

Çanakkale Boğazını yalnız donanma ile geçmenin mümkün olmadığını gören İngiliz ve Fransız kurmayları, karaya asker çıkarmaya karar verdiler. Aynı zamanda Bulgar limanlarından zorla faydalanmayı düşündüler. Rusların İstanbul'a karşı bir harekette Burgaz Limanını, kendilerinin de Gelibolu yarımadasına karşı hareketlerinde Bolayır'ı tehdit edebilmek için, o vakit Bulgar elinde olan Dedeağaç Limanı'nı zorla kullanmayı ve üs yapmayı tasarladılarsa da, Bulgaristan'ı hasım konumuna getirmemek için bu tasarıdan vazgeçtiler (Bayur 1983: 468-469). Planladıkları gibi 25 Nisan'da General Hamilton komutasındaki İngiliz birlikleri Gelibolu yarımadasına, Fransız birlikleri de Anadolu yakasında Kumkale'ye çıktılar. Ancak Fransız birlikleri büyük bir zayiat vererek iki gün sonra çekilmek zorunda kaldı. İngilizler ise, iki buçuk ayda sadece üç kilometre ilerleyebildiler. Direnme azmi konusunda General Hamilton, Savaş Bakanı Kitchener'ın "eğer donanma boğazı geçerse, İstanbul düşecektir ve sen bir çarpışmayı değil, bir savaşı kazanmış olacaksın" dediğini belirtir (Hamilton 1920: 16, Macleod 2005: 253).

Gelişmeleri yakından takip eden Bulgar Hükümeti, her iki tarafla da görüşmeleri sürdürerek pazarlık gücünü artırmak ve doğru tercih yapabilmek için zaman kazanmak istiyordu. Bununla birlikte Sırbistan, Romanya ve Yunanistan'dan istediği toprakları alabilmek için İtilaf cephesinin mağlup olması gerektiğini biliyordu. Kaldı ki Rusya'nın İstanbul ve Boğazları ele geçirmesi hâlinde Bulgaristan'ın kuşatılmış olacağı ve Rusya'nın uydusu haline geleceği kaygısı içindeydi (Bayur 1983: 237-238). Bu sebeple, İngiltere'nin temmuz ayının sonlarına doğru tekrarladığı ve daha cazip hâle getirdiği teklif üzerinde tereddüt etmekteydiler.

Bulgar yönetiminin karar vermekte zorlandığı günlerde, Suvla Körfezinden Anafartalar çıkarması gerçekleşti. Böylece güneyden ilerleme imkânı bulamayan İtilaf kuvvetleri, Gelibolu yarımadasının Batı kıyılarına çıkarak bir çevirme hareketi başlattılar. Ancak burada Miralay Mustafa Kemal'in komuta ettiği Anafartalar Grubu'nun şiddetli direnişi karşısında ilerleyemediler. Öyle ki, Ağustos ayında burada cereyan eden çarpışmalar, Çanakkale muharebelerinin en kritik ve en kanlı safhasını oluşturdu. Sadece İtilaf kuvvetleri üç hafta içinde 40 bin kişi kaybetti. Böylece Mustafa Kemal bütün dünyanın tanıdığı bir komutan hâline gelirken, Bulgar Hükûmeti de Osmanlı Devleti ile uzlaşmanın daha doğru olacağına karar verdi. Nitekim Liman von Sanders anılarında; "Anafarta çıkarması, büyük ölçekte tertip edilmiş bir teşebbüstü. Maksat, Çanakkale Boğazını karadan müttefiklere açmak ve aynı zamanda 5. Ordunun bağlantılarını koparmaktı. Başarabilmiş olsalardı, İngiliz ordusuyla müttefik donanmanın İstanbul'a doğru yürümelerine karşı bir engel kalmazdı. İngiliz-Fransız taarruzuna bir Rus çıkarmasının da yardım etmesi muhakkaktı. Bu takdirde ise, Bulgaristan'ın tarafsızlıktan çıkması ve bizimle kader birliği etmesi herhalde ihtimal dışıydı" demektedir (2007: 116-117). Aynı kanaat, Çanakkale savaş alanlarından Londra basınına gönderdiği haber ve raporları ile tanınan İngiliz savaş muhabiri Ellis Ashmead Bartlett tarafından da dile getirilmiştir. Bartlett 27 Kasım'da Londra'da verdiği konferansda, temmuz ayında Bulgaristan'ı elde etmenin mümkün olduğunu, ancak, Osmanlıların galebesi üzerine bu fırsatın kaçtığını belirterek, Bulgaristan ataşe militerinin savaşın sonunda Osmanlı ve müttefiklerinin galip geleceklerine dair bir raporu Kral Ferdinand'a arz ettiğini bildirmiştir (*Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri* (OBÇM) 2005: 170-171 / 489). 24 Ocak 1916 tarihli Times gazetesinin başyazısında ise, Suvla Körfezi'nden yapılan çıkartmanın başarısızlıkla sonuçlanması ağır bir şekilde eleştirilerek, komuta kademesinin liyakatsizliğinden ve yapılması gerekeni yapmamasından dolayı General Hamilton sorumlu tutulmuş ve "tarih, fırsatı bu derece kaçıran bir komutanın bir benzerini daha bize göstermiyor" denilmiştir (OBÇM 2005: 259-264 / 602-604).

2. Osmanlı Devletinin Bulgaristan Lehine Hudut Tashihini Kabul Etmesi

Almanya, Avusturya ve Osmanlı Hükûmetleri Bulgaristanı kazanmaya, böylelikle Sırbistan'ın ezilip İstanbul-Viyana-Berlin yolunun açılmasına önem veriyorlardı. Zîra bunu gerçekleştirmeleri hâlinde kendi aralarında güvenli bir ulaşım sağladıkları gibi, Rusya'nın da müttefikleri ile olan en geniş ve en güvenli hattı kesin olarak kapatılmış olacaktı (Bayur 1983:

475). Bu sebeple Bulgar Hükûmeti ile görüşmelerin kesilmemesine özen gösterdiler. Ancak Bulgar yönetimi, tarafsızlığını sürdürmeyi bile karşı tarafın vereceği toprak tavizine bağlamaktaydı. Nitekim bu hususta yapılan ilk Osmanlı-Bulgar görüşmelerinde Bulgaristan Maslahatgüzarı Koluşeff, tarafsızlıklarını muhafaza etmeye mukabil Edirne vilayetini içine alan Enez-Midye hattının ötesindeki bütün toprakları istemişti (HMA 1986: 216-217).

Bu talebin reddedilmesi üzerine Sofya'dan yeni bir heyet gelmiş ve müzakerelere devam edilmiştir. 3 Temmuz'dan itibaren Bulgaristan murahhasları ile müzakereye yetkili kılınan Halil Bey, ciddi bir karşılık olmaksızın arazi terk etmenin mümkün olmadığını, her şeyden evvel bu durumun orduda çok büyük rahatsızlık uyandıracağını, Bulgar tarafına bildirmiş bulunuyordu. Bu sebeple, toprak tavizinde bulunabilmek için Bulgaristan'ın şu üç şartı yerine getirmesi istenildi: 1. Mühimmatın Bulgaristan'dan serbestçe geçmesi, 2. Bulgaristan'ın Almanya ve Avusturya ile ittifak yapması, 3. Harbe iştirak etmesi. Nihai olarak, Bulgar Hükümeti'nin bu üç şartı kabul etmesi halinde, Kandiköy ile Şahincik arasındaki hattın batısında kalan yerlerin Bulgaristan'a bırakılabileceği belirtildi (HMA 1986: 218-219). Öte yandan hudut bölgelerinde görülen bazı asayiş sorunlarının gerisinde İngiltere'nin olduğu ve bu yoldan Türk-Bulgar ilişkilerini bozmaya çalıştıkları konusunda Bulgar Hükümeti uyarıldı (BOA, Belge- 6).

Osmanlı Devleti'nin şartlı da olsa toprak tavizini kabul etmesi, müzakerelerin ilerlemesini sağladı ve bir anlaşma zemini ortaya çıktı. Bununla birlikte Bulgar yönetimi, kendilerine bırakılacak toprakların genişletilmesi talebinde bulundu. Buna göre; Karadeniz üzerinde İğneada'dan başlayarak Kırkkilise'nin (Kırklareli) güneyinden ve Babaeski'nin 10 kilometre kuzeyinden geçip, Edirne'nin 10 kilometre kadar kuzeyinde sona eren bir hudutla, Edirne'nin güneyinden Meriç'in sol sahilinden Enez'e kadar iki kilometre arazi ile birlikte Meriç'in batısındaki bütün araziyi istiyorlardı (HMA 1986: 220). Ancak aşırıya kaçan bu teklif dikkate alınmadığı için, Bulgar yönetimi, Kırkkilise talebinden vazgeçerek, yeni bir teklifte bulundu. Halil Menteşe, İtilaf cephesinin Bulgaristan'la temas hâlinde olmasından ve Çanakkale'ye yeni birlikler sevk etmelerinden dolayı, bu teklifin kabul edildiğini belirtmektedir (HMA 1986: 221). Bu açıklamalardan ve Liman von Sanders'in anılarından anlaşıldığına göre, o sırada Osmanlı yönetimi, Çanakkale muharebelerinin seyrinden kaygı duymaya devam ediyordu. Zîra Anafartalar Zaferinden sonra, 4 Eylül tarihinde İstanbul'dan cepheye gönderilen bir istihbarat

raporunda, telaşe sevk edecek nitelikte haberlere yer verildiği görülmektedir (Sanders 2007: 120-121). Hiç şüphesiz müttefik ordularının ilerleyememelerine rağmen, Gelibolu'nun güneyinde ve batı kıyılarında konuşlanmış olmaları ve muntazam işleyen bir ikmal düzenine sahip olmaları endişenin devamına yol açmaktaydı. Buna mukabil Bulgar yönetimi ise, Anafartalar Zaferinden etkilenerek Osmanlı Devleti ile uzlaşmanın gerekliliğine inanmış bulunuyordu.

Türk-Bulgar müzakereleri Ağustos ayının sonunda tamamlandı. Mutabakatın sağlanması ve bir antlaşma metninin ortaya çıkmış olması, devlet katında memnuniyetle karşılandı. Halil Bey anılarında; Bulgarlarla müzakereyi bitirdiğinin ikinci günü meclise gittiğini, Salih Paşa, Çürüksulu Mahmud Paşa ve Topçu Feriki Rıza Paşa'nın birlikte oturduklarını gördüğünü, müzakerenin tamamlandığını öğrendiklerinde ise, Salih Paşa'nın "hay Allah razı olsun" diyerek, adeta haykırdığını belirtir (HMA 1986: 222). Hemen ifade etmek gerekir ki, bu memnuniyetin bir neticesi olarak, Halil Bey, 24 Ekim'de Hariciye Nazırı tayin edildi (BOA, Belge-7; HMA 1986: 223). Bu görev, Sadrazam Said Halim Paşa'nın uhdesinde bulunuyordu.

6 Eylül 1915 tarihinde Sofya'da imzalanan Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması ve ekinde yer alan tarifnameye göre; Tunca ve Meriç'in batısında kalan, Cisri Mustafa Paşa, Karaağaç ve Dimetoka'yı içine alan ve Enez'e kadar Meriç kıyısında dar bir şerit oluşturan, toplam 2600 kilometre kare civarında bir toprak parçası Bulgaristan'a bırakılıyordu. Bırakılan topraklar üzerinde büyük çoğunluğu Müslüman Türklerden oluşan, takriben 65 bin kişi yaşıyordu. Yeni sınırın kesin olarak belirlenmesi için, biri Alman, öbürü Avusturyalı ve üçüncüsü İsveçli olan üç kişiden müteşekkil bir komisyon kurulması ve öngörülen bölgenin 11 Ekim'den itibaren teslim edilmesi kararlaştırılmıştı. Ayrıca Osmanlı Devleti, Bulgar tarafında kalan demir yolunun Edirne-Kuleliburgaz kısmından beş yıl süreyle yararlanabilecek; Bulgaristan ise, bir su yolu kazıncaya kadar, kendi tarafından olmak üzere Meriç'ten serbestçe istifade edebilecekti. Terk edilen toprakların Müslüman ahalisi ise, Bulgaristan Müslümanlarının hak ve görevlerine sahip ve tabi olacaklardı (BOA, Belge-8, Bayur 1983: 480).

Türk-Bulgar müzakerelerinin bir antlaşmayla sonuçlanması, Alman-Bulgar müzakerelerinin de tamamlanmasını sağladı. Öyle ki, imzaların aynı gün atılması temin edilerek, 6 Eylül'de Alman-Bulgar Dostluk ve İttifak Antlaşması ile Almanya, Avusturya ve Bulgaristan arasında askerî

amaçlı bir sözleşme imzalandı. Böylece bloklar arasındaki dengeler ve savaşın süreci büyük ölçüde değişti.

3. Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşmasının Uygulanması

6 Eylül'de Osmanlı Devleti'nin Sofya Sefiri Fethi Bey (Okyar) ile Bulgar Başbakanı ve Dışişleri Bakan Vekili Vasil Radoslavov arasında imzalanan antlaşma; 13 Eylül'de kabul edilen Bulgaristan'la Akdine Mezuniyet Verilen Tashih-i Hudut Muahedenamesi Hakkında Kanun-i Muvakkat uyarınca, 14 Eylül 1915 tarihi itibariyle yürürlüğe girdi (BOA, Belge-9, Düstur 1336: 719-720). Ancak tatbiki kolay olmadı. Bulgaristan'a verilecek toprakların teslimine 11 Ekim'den itibaren başlanılması gerekiyordu. Bununla birlikte kesin sınır çizgileri uluslararası bir komisyon tarafından tespit edileceği için, zamana ihtiyaç vardı. Nitekim Karaağaç'ta toplanacak olan komisyona rehberlik etmek üzere, Keşan Kaymakamı Şükrü Bey'in görevlendirilmesi işlemi bile 25 Eylül'de tamamlanabildi (BOA, Belge-10). Terk edilecek bölgenin halkı ise, Müslim olsun, gayrimüslim olsun infiale kapılmıştı. Hükümet muhtemel bir muhacereti önleyebilmek için, Dimetoka ve havalisinde bulunan halka ait arabaların toplatılmasını emretti (BOA, Belge-11,12). Öte yandan konuyla ilgili bazı yazışmalarda, "geçici olarak Bulgarlara terk edilen Dimetoka" ibaresinin kullanılmasından, devlet görevlileri arasında bir infialin önlenmek istendiği anlaşılmaktadır. İnönü hatıralarında, hudut tashihine dair ilk haber geldiğinde pek fena bozulduklarını belirterek; "hiddet, infial ve isyan duyguları yüreğimizden taşıyordu. Bir gün Enver Paşa'nın yanındayken, Alman Genelkurmay Başkanından gelen bir telgrafı uzattı. Son cümlesinde, *muzaffer olanlar gelecekte dünyanın nasıl bir şekil alması gerektiğini tayin edeceklerdir* deniliyordu. Bana, hudut tashihinin harp sonu kararına tesiri olmayacağını anlatarak, teselli etmek istedi" demektedir (İnönü 1985: 106). Dolayısıyla şartların tekrar değişeceğine inanan Enver Paşa, ortaya çıkan infialin söz konusu antlaşmayı sekteye uğratabileceği endişesiyle, Karaağaç'ın bir an önce tahliye edilmesi gerektiğini bildirdi (BOA, Belge-13). Ayrıca Dahiliye Nezaretinden Edirne Valiliğine gönderilen telgraf emri ile Bulgaristan'a terk olunacak arazilerin, tahliye edilen kısımları ve teslim tarihlerinin bildirilmesi istendi (BOA, Belge-14).

Hükümet, söz konusu antlaşmanın uygulanması sırasında ve daha sonrasında ortaya çıkan sorunların giderilmesi ve kamu düzeninin muhafaza edilmesi için gerekli tedbirleri almaya çalıştı. Öncelikli olarak Karaağaç'ta bir konsolosluk açılması ve tayin olunacak konsolosun tespiti için bir çalışma yapıldı (BOA, Belge-15). Sınırların yeni durumuna göre, gümrük idareleri ve kontrol memurlukları kuruldu (BOA, Belge-16, Düstur 1336: 791). Bulgar tarafında kalan kaza merkezlerinin lağvedil-

mesi veya nakli ile yeni kaza ve nahiyelerin kurulması ve bunlara bağlanacak olan köylere dair, yeni düzenlemeler yapıldı (BOA, Belge-17,18,19,20). Diğer taraftan terk olunan yerlerdeki muinsiz ailelere maaş bağlanması kararlaştırıldı (BOA, Belge-21) ve Türk tarafına geçen ancak, sefil ve perişan bir hâlde bulunan muhacirlerin iaşe ve iskan sorunlarının giderilmesi için, Edirne Valiliğine emir verildi (BOA, Belge-22). Göçlerin giderek artması üzerine, Bulgaristan'ın Osmanlı Hükümetinden onay almaksızın sevk ettiği muhacirlerin kabul edilmeyeceği, sadece izin verilenlerin Edirne'ye yerleştirilecekleri bildirildi (BOA, Belge-23,24,25).

Öte yandan Hudut Tespit Komisyonu, kasım ayı sonuna kadar çalışmalarını tamamlayarak, antlaşma hükümlerine göre hazırlanan ve sınırların değişen kısımlarını gösteren haritaları taraflara teslim etti. Beş parçadan oluşan harita, 19 Aralık 1915 tarihinde Başkumandan Vekili Enver Paşa tarafından Dahiliye Nezaretine gönderildi (BOA, Belge-26). Böylece Meriç'i esas alan ve Edirne'nin içine doğru çekilen sınırlar resmiyet kazandı. Ancak, savaşsız kaybedilen bu toprakların üzüntüsü daha fazla oldu. İnönü, böylesi bir hayıflanma ile "Meriç boyu hududunu o günden beri bir daha düzeltemedik" demektedir (İnönü 1985: 106).

4. Hudut Tashihi Antlaşmasının Çanakkale Cephesine Etkisi

Bu antlaşma, İtilaf ülkeleri tarafından tepkiyle karşılandı. Zîra Çanakkale cephesinde elde edecekleri zaferler ile tarafsız konumda bulunan Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'yı etkilemeyi ve böylece kendi yanlarına çekmeyi düşünürken, aksi bir sonuçla karşılaşmış oldular. Bulgaristan yönetimi, bu antlaşmanın taraf seçmek ve savaşa katılmak anlamına gelmediği yönünde bir açıklama yapmasına rağmen, ikna olmaları söz konusu değildi. Zaten Bulgar Hükümeti, 21 Eylül'de seferberlik ilan ederek savaşa hazır hâle gelmişti. Bunun üzerine İtalya'nın da dahil olduğu dört İtilaf devleti, 4 Ekim'de Bulgaristan'a son uyarıda bulundular. 24 saat içinde Osmanlı Devleti ve müttefikleri ile ilişkisini kesmemesi hâlinde, elçilerini çekeceklerini bildirdiler. Nitekim Bulgaristan'ın verdiği cevap bekledikleri nitelikte olmadığı için, 5 Ekim'de Sofya'daki elçilerini geri çağırdılar. Ertesi gün Alman ve Avusturya birlikleri, beş gün sonra da Bulgar ordusu Sırbistan'a taarruz etti. Bunun üzerine İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya da Bulgaristan'a savaş ilan ettiler (Bayur 1983: 490).

Bulgaristan'ın savaşa katılması ve Sırbistan üzerinden geçen yolun açılmasıyla birlikte, Almanya-İstanbul arasında ulaşım sağlanmaya başladı. Nitekim çoktan beri beklenilen Alman topçu cephanesi kasım ayında Gelibolu'ya ulaştı ve cephe şartları önemli ölçüde değişti. Çünkü daha evvel kötü ve az cephane ile sınırlı sonuçlar alınmıştı. Öte yandan Avusturya'dan

mükemmel özellikte bir motorlu, bir de obüs bataryası geldi. Ancak, bu iki bataryadan başka ittifak ülkelerden hiçbir askerî birlik Gelibolu'ya gelmedi. Çanakkale cephesinde görevlendirilen Alman subay, astsubay ve erlerin sayısı ise, yaklaşık 500'e ulaştı (Sanders 2007: 124).

Gerekli ikmalin yapılmasıyla birlikte düşmana karşı büyük bir hücum planlanmıştı. Düşmanın Arıburnu cephesinin bir kısmını ve buna bitişik olan Anafartalar cephesinin sağ kanadını yarmak ve bu şekilde düşmanı bu iki cephenin dış kısımlarına doğru çekilmeye mecbur etmek isteniliyordu. Bu harekat için ihtiyaç duyulan takviye kuvvetler 2. Ordudan, teknik ekipler ise Almanya'dan gönderilecekti. Ancak bu taarruz gerçekleşmedi, İtilaf kuvvetlerinin Kuzeydeki bu iki cepheden çekilerek, bölgeyi tahliye ettikleri ortaya çıktı (Sanders 2007: 124-125). 18-19 Aralık'ta tamamladıkları bu tahliye hareketinden sonra, 8-9 Ocak 1916 tarihinde de Seddülbahir bölgesini boşalttıkları anlaşıldı. Böylece İtilaf kuvvetlerinin Çanakkale cephesinde gerçekleştirdikleri en başarılı operasyon, Türk keşif kollarına hissettirmeden yaptıkları tahliye oldu. Öyle ki, Amiral Rosselyn Wemyss, Arıburnu ve Anafartalar bölgesinin tahliyesi ile ilgili olarak yazdığı raporda; "düşmanın haberi olmaksızın böyle bir harekatın gerçekleşmiş olması, inanılmaz bir keyiftir" demektedir (*Çanakkale Tahliyesi* (ÇT) 1333: 8). Mustafa Kemal ise, 5. Ordudan gelen bilgilerle tahliye ihtimali üzerinde durularak her fırka cephesi üzerinde keşif yapıldığını, fakat bu yönde bir kanaat oluşmadığını belirtmektedir. Ayrıca, bu durumun aydınlığa kavuşması için her iki kolordu cephesinde belirlenen iki noktadan ciddi bir keşif taarruzu planlandığını, fakat ordu komutanının onayına yetiştirilemediğini açıklamaktadır (Mustafa Kemal 1990: 72). Seddülbahir bölgesinin tahliyesi ile ilgili olarak Amiral John de Robeck'in hazırladığı raporda da; aldıkları tedbirler ve yürüttükleri aldatıcı faaliyetler neticesinde, düşmanın başarılı keşif yapamadığına dikkat çekilmektedir (ÇT 1333: 14-19).

Hakikat şu ki, İtilaf güçleri bütün çabalarına rağmen başarı ihtimali bulunmadığını gördükleri için, tahliyeye mecbur kalmışlardı. Zîra çok büyük zayiat vererek tutunabildikleri iki bölgeden de ilerleyememişlerdi. Araziye hâkim tepeler ve stratejik noktalar Türk kuvvetlerinin elinde bulunuyordu. Sanders, bu sebeple tahliyenin en doğru karar olduğunu, Almanya-İstanbul yolu açıldığı için yeni kuvvetler getirmelerinin de anlamsız hale geldiğini belirtmektedir (Sanders 2007: 125).

Sonuç

Çanakkale Savaşları, hiç şüphesiz tarihin en büyük ve en önemli savaşlarından biridir. Osmanlı Payitahtını ele geçirmek maksadıyla hareket eden birleşik İngiliz-Fransız kuvvetleri, önce denizden daha sonra karadan yaptıkları taarruzlar ile tarihin en kanlı ve en şiddetli çarpışmalarına yol açtılar. 19 Şubat 1915'de başlattıkları deniz harekatını, 18 Mart'ta uğradıkları hezimetle durdurup çekilmişlerdi. Ancak 25 Nisan'da Gelibolu'ya yaptıkları çıkartma ile kara savaşlarını başlattılar. Bütün imkânlarını kullanmalarına ve çok fazla zayiat vermelerine rağmen, tutunabildikleri Seddülbahir ve Arıburnu bölgesinden ilerleyemediler. Ne var ki, mütemadiyen getirdikleri yeni kuvvetlerle çok ciddi bir tehdit olmaya devam ettiler ve zaman zaman endişeye yol açtılar. Osmanlı Devletinin savunma hatlarını güçlendirebilmesi ve savaşı sürdürebilmesi için, müttefikleri ile karadan bağlantı kurabilmesi ve ulaşımı sağlaması gerekiyordu. Bunun için Bulgaristan'la işbirliğine ihtiyaç vardı ve bu işbirliği toprak tavizi ile sağlandı.

Dimetoka ve havalisini Bulgaristan'a bırakan Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması, aynı zamanda Alman-Bulgar İttifakını sağladı. Böylece Bulgaristan savaşa dâhil oldu ve Sırbistan'ın ezilmesinde önemli rol oynadı. Sırbistan'dan geçen yolun denetim altına alınmasıyla birlikte, Almanya-İstanbul arasında ulaşım sağlanmaya başladı. Bu durum İtilâf ülkelerini son derece rahatsız etti. O güne kadar Çanakkale'de zaten başarılı olamamışlardı, bu defa işlerinin daha zor olacağını biliyorlardı. İlk iş olarak 15 Ekim'de General Hamilton'u görevinden azlederek, yerine Tuğgeneral Charles Monro'yu atadılar. Monro savaşı sürdürmenin gerçekçi olmadığını gördü ve çekilmek gerektiğini bildirdi. Savaş Bakanı Kitchener'in Gelibolu'da yaptığı incelemelerden sonra tahliye kararı verilerek, aşamalı bir planla çekildiler. Türk tarafının haber alamadığı tahliye harekatı, 9 Ocak 1916'da tamamlandı.

Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul:

BOA, Belge-1, Dahiliye Emniyet-i Umumiye Evrak Odası, D.No: 25, G.No: 8, 29 Cemaziyülevvel 1333 (14 Nisan 1915).

BOA, Belge-2, Dahiliye Emniyet-i Umumiye Evrak Odası, D.No: 13, G.No: 12, 16 Ramazan 1332 (8 Ağustos 1914).

BOA, Belge-3, Dahiliye Emniyet-i Umumiye 3. Şube, D.No: 3, G.No: 8, 16 Muharrem 1333 (4 Aralık 1914).

BOA, Belge-4, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 50, G.No: 128, 13 Rebiyülahır 1333 (28 Şubat 1915).

BOA, Belge-5, Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus, D.No: 64, G.No: 14, 13 Rebiyülahır 1333 (28 Şubat 1915).

BOA, Belge-6, Dahiliye Emniyet-i Umumiye 1. Şube, D.No: 2, G.No: 70, 5 Şevval 1333 (16 Ağustos 1915).

BOA, Belge-7, Dosya Usulü İrâdeler Tasnifi, D.No: 8, G.No: 108, 15 Zilhicce 1333 (24 Aralık 1915).

BOA, Belge-8, Ali Fuad Türkgeldi Evrakı, D.No: 6, G.No: 9, 20 Şevval 1333 (31 Ağustos 1915).

BOA, Belge-9, Meclis-i Vükelâ Mazbataları, D.No: 241, G.No: 120, 4 Zilkade 1333 (13 Eylül 1915).

BOA, Belge-10, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 56, G.No: 161, 16 Zilkade 1333 (25 Eylül 1915).

BOA, Belge-11, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 56, G.No: 264, 24 Zilkade 1333 (3 Ekim 1915).

BOA, Belge-12, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Ekleri, D.No: 78, G.No: 18, 27 Zilkade 1333 (6 Ekim 1915).

BOA, Belge-13, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 56, G.No: 338, 1 Zilhicce 1333 (10 Ekim 1915).

BOA, Belge-14, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 57, G.No: 204, 23 Zilhicce 1333 (1 Kasım 1915).

BOA, Belge-15, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye, D.No: 79, G.No: 30, 28 Zilkade 1333 (7Ekim 1915).

BOA, Belge-16, İrâde. Meclis-i Umumi, D.No: 10, G.No: 1334/M-12, 5 Muharrem 1334 (13 Kasım 1915).

BOA, Belge-17, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye, D.No: 45/-2, G.No: 4, 9 Muharrem 1334 (17 Kasım 1915).

BOA, Belge-18, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye, D.No: 40, G.No: 1, 15 Safer 1334 (23 Aralık 1915).

BOA, Belge-19, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye, D.No: 45/-2, G.No: 20, 20 Safer 1334 (28 Aralık 1915).

BOA, Belge-20, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 92, G.No: 289, 22 Muharrem 1337 (3 Kasım 1918).

BOA, Belge-21, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye, D.No: 88/-3, G.No: 4/11, 22 Muharrem 1334 (30 Kasım 1915).

BOA, Belge-22, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 57, G.No: 32, 7 Zilhicce 1333 (16 Ekim 1915).

BOA, Belge-23, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 66, G.No: 15, 17 Ramazan 1334 (18 Temmuz 1916).

BOA, Belge-24, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 66, G.No: 130, 4 Şevval 1334 (4 Ağustos 1916).

BOA, Belge-25, Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi, D.No: 66, G.No: 168, 10 Şevval 1334 (10 Ağustos 1916).

BOA, Belge-26, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Ekleri, D.No: 12, G.No: 64, 11 Safer 1334 (19 Aralık 1915).

Bayur, Yusuf Hikmet (1983). *Türk İnkılâbı Tarihi*. C.III. Kısım: 2. Ankara: TTK Yay.

_____, (1991). *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.III. Kısım: 1. Ankara: TTK Yay.

Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri 1913-1938 (2002). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay.

Cemal Paşa (1959). *Hatıralar.* Haz. Behçet Cemal. İstanbul: Selek Yay.

Çanakkale Tahliyesi (ÇT) (1333). (Amiral John de Robeck ile Amiral Rosselyn Wemyss'ın Raporları). Çev. Hüsameddin. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Düstur (1336). 2.Tertip. C. 7. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Halil Menteşe'nin Anıları (HMA) (1986). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay.

Hamilton, Ian S. M. (1920). *Gallipoli Diary*. Vol. I. London.

İnönü, İsmet (1985). *Hatıralar*. C.I. Yay. Haz. Sabahattin Selek. Ankara: Bilgi Yay.

Kurat, Akdes Nimet (1970). *Türkiye ve Rusya*. Ankara: AÜ. DTCF Yay.

Macleod, Jenny (2005). *Gelibolu'nun Öteki Yüzü*. Çev. Sinem Hocaoğlu. İstanbul: Güncel Yay.

Mustafa Kemal (1990). *Anafartalar Muharebatı'na Ait Tarihçe*. Yay. Uluğ İğdemir. Ankara: TTK Yay.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri (OBÇM) (2005). C.II. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay.

Sanders, Liman von (2007). *Türkiye'de Beş Sene*. Çev. Osmanlı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti. Yay. Haz. Muzaffer Albayrak. İstanbul: Yeditepe Yay.

Tuncoku, Mete (1990). "Çanakkale Muharebeleri'nde Bir Rus Kruvazörü: Askold". *Çanakkale*

Muharebeleri 75 nci Yıl Armağanı. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yay. s. 119-134.

Türkgeldi, Ali Fuad (1987). *Görüp İşittiklerim*. Ankara: TTK Yay.

bilig
AUTUMN 2012 / NUMBER 63
271-288

A Strategic Obligation Caused by the Gallipoli Campaign: The Ottoman-Bulgarian Agreement on Allocation of Borders

Ali Ata Yiğit*

Abstract

Having decided to seize Istanbul, the Entente powers waged a very bloody war over the Dardanelles and the Gallipoli Peninsula. During this time Bulgaria was a neutral state and had strategic value through its geographical position. For this reason, both the Entente and the Central powers tried to include Bulgaria in their respective fronts with various promises. Bulgaria had lost territories during the Second Balkan War and wanted to recover its losses by taking advantage of this situation. The Ottoman State, which was striving to ensure transportation and establish land connection with its allies, accepted to make concessions on a very limited area. The Ottoman-Bulgarian Border Relocation Agreement, which left Didymoteicho and its vicinities to Bulgaria, was signed on 6th September 1915. In this way, transportation started to be established between Germany and Istanbul, and the balance between the blocks began to alter. English-French forces, which, until then, had been unable to advance over Gallipoli in the way they wished, came to see that it was unrealistic to sustain the war in the face of this recent situation developing against them. They therefore evacuated Ariburnu and Sedd el Bahr, which they had previously invaded.

Keywords

Gallipoli Campaign, Ottoman State, Bulgaria, Allocation of Borders, Didymoteicho

* Assist. Prof. Dr., Giresun University, Faculty of Science and Letters, Department of History – Giresun / Turkey
atayigit@mynet.com

билиг
осень 2012 / Выпуск 63
271-288

Стратегическая необходимость, возникшая в результате войн в Чанаккале: конвенция о корректировке османско-болгарских границ

Али Ата Йигит*

Аннотация

Государства Антанты, решившие завоевать Стамбул, начали кровавую войну в проливе Дарданеллы и полуострове Галлиполи. В это время Болгария была нейтральной страной, и благодаря своему географическому расположению приобрела важное стратегическое значение. Поэтому, как со стороны стран Антанты, так и со стороны стран Союза, поступали различные обещания с целью склонить ее на свою сторону. Однако Болгария, потерявшая определенные территории в результате Второй Балканской войны, воспользовавшись этой ситуацией хотела компенсировать свои потери. Османская империя, прилагавшая все усилия для обеспечения доступа и наземной связи со своими союзниками, согласилась на компромисс на очень ограниченной территории. Конвенция о корректировке османско-болгарских границ, передающая Дидимотику и ее окресности во владение Болгарии, было подписано 6 сентября 1915 года. Таким образом, было обеспечено сообщение между Германией и Стамбулом и изменился баланс между блоками. Объединенные англо-французские войска, не сумевшие обеспечить необходимое продвижение, перед лицом этой новой ситуации, складывающейся против них, поняли, что продолжение войны нереально и освободили завоеванные ими Анзак и Арыбурну и Седдюльбахир.

Ключевые слова

войны в Чанаккале, Османская империя, корректировка границ, Дидимотика

* И. о. доц. доктор, университет Гиресун, факультет литературы и естественных наук, кафедра истории, Газипаша / Гиресун
atayigit@mynet.com